

tools to counter speculation by the Cossack institution and its historical symbolism, in order to support the hostile historical narrative.

Keywords: online media space, Cossacks, Cossack organizations, non-governmental organizations, NGO

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Mieliekiestsev K. Polish-Ukrainian relations and the issue of historical grievances in the societies of two countries. *Історичні і політологічні дослідження. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса*, 2017. № 1. С. 270–283.
2. Mieliekiestsev K. The “Post-truth era” and its effects on public perception of Georgian and Ukrainian history. *15th International Silk Road virtual conference. Conference Proceedings (Silk Road 2020) = ძველსაზღვრის გზის 15-ე ვირტუალური საერთაშორისო კონფერენცია. Silk Road Conferences. October 09–10*. Tbilisi, Georgia, 2020. pp. 24–32.
3. Мелекесцев К. Історія України в політичних маніпуляціях епохи постправди. *Історичні і політологічні дослідження*. № 1 (66). С. 130–142. DOI: <http://dx.doi.org/10.31558/2079-1828.2020.1.10>
4. Заболотний Є. Р. Медіа-образ козацтва в працях українських та зарубіжних дослідників. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. Том 1. № 13 (2021). Історія та міжнародні відносини*. С. 34–37.
5. ВГО «Спілка ветеранів та працівників силових структур України» «Звитяга» URL: <http://zvitiaga.org/catalog/layer/kozacki-organizaciyi-ukrayini>.
6. Олександрійське козацтво: літопис козацького товариства. URL: <https://kozactvo.jimdofree.com/>.
7. Міжнародна оборонно спортивна організація «Українське козацтво». URL: <https://ukrcossacks.at.ua/>.
8. Всеукраїнська ГО «Українське Реєстрове Козацтво». URL: <http://www.kozatstvo.net.ua/ua/>.
9. МГО «Козацтво Запорозьке». URL: <http://mgo-kz.kiev.ua/>.
10. Всеукраїнська федерація «Спас». URL: <http://spas.zp.ua/>.
11. ВГО «Всеукраїнське козацьке військо». *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/kozaknikolaev/>.
12. Всеукраїнська дитяча громадська організація «Козаченьки». URL: http://ddr.minjust.gov.ua/uk/f0dab6558cfc73b55824c332897f824/vseukrayinska_dytyacha_gromadska_organizaciya_kozachenky/.
13. Всеукраїнська громадська козацька дитяча організація «Дніпровська Січ». URL: <http://gkdo.narod.ru/>.
14. Всеукраїнська громадська організація Козацька Територіальна Оборона. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/vgo.kto/>.
15. Перший Козацький Полк Козаків-Характерників Івана Сірка. URL: <https://sites.google.com/view/kossak/главная/1-козацький-полк-козаків-характерників-івана-сірка>.
16. «Старосамарська сотня Козацького полку Війська Запорозького низового». URL: <http://starosamarskasotnya.blogspot.com/>.
17. Інгульська паланка українського козацтва. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/Інгульська-Паланка-Війська-Запорозького-Низового-Українського-Козацтва-452074225134573/>.

УДК 327:32

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

О. Д. Зверєв, М. І. Прихненко

Анотація. Проблема міжнародної безпеки є однією з центральних в теорії і практиці міжнародників і державних діячів, оскільки з нею пов'язаний практично будь-яке питання міжнародної політики. Для сучасних процесів і явищ характерно ускладнення технологічних, політичних, фінансових взаємозв'язків у соціально-економічних системах. Вони визначають всі більш важкопередбачувані нові комбінації параметрів ризиків і масштабів їх наслідків. Це обумовлює актуальність аналізу сучасної системи міжнародної безпеки.

Ключові слова: міжнародні відносини, міжнародна безпека, національна безпека, співробітництво держав, суверенітет, внутрішні та зовнішні загрози.

Міжнародна безпека – заснована на дотриманні всіма суб'єктами міжнародних відносин загальновизнаних норм і принципів міжнародного права, і виключає дозвіл розбіжностей і спірних питань з використанням сили або загрози застосування сили.

Для останньої чверті минулого і початку нового століття характерний прогресуючий зростання в усьому світі числа техногенних, соціально-економічних, екологічних та інших криз різного роду і рівня.

Слід підкреслити, що сучасні кризові процеси і явища характеризуються параметром «складність», що пов'язано з ускладненням політичних, технологічних, фінансових взаємозв'язків у соціально-економічних системах, які виступають визначальним фактором все більше важко передбачених нових комбінацій параметрів ризику криз, а також обумовлюють розширення масштабів їх наслідків. Крім того, сучасні кризи все більше вбудовуються в структуру самопідтримки процесу, знижуючи ефективність управління ним.

Мета статті полягає у вивченні загальної характеристики системи міжнародної безпеки та виявленні основних підходів до її забезпечення на сучасному етапі суспільного розвитку.

Вперше поняття «міжнародна безпека» було закріплено в Договорі про відмову від війни як знаряддя національної політики або так званому пакті Бріана-Келлога, прийнятому 27 серпня 1928 р. під яким розумівся «інститут запобігання воєн і профілактики їх зародження». Сьогодні вищевказаний термін широко вживається у Статуті Організації Об'єднаних Націй, резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, резолюціях Ради Безпеки ООН, рішеннях Міжнародного Суду ООН, документах, прийнятих міжнародними організаціями, а також в укладених між державами-учасниками ООН угодах, правових документах, прийнятих на національному рівні, і доктрині міжнародного права. Однак, при досить частому використанні, загальновизнаного визначення міжнародної безпеки ні у міжнародних документах, ні в доктрині міжнародного права не існує.

Міжнародно-правові акти акцентують увагу на головній меті міжнародної безпеки – її забезпеченні і закликають держави не здійснювати таких дій, які становлять загрозу, в тому числі і військового характеру, для мирного існування іншої держави. Конфлікти між державами пропонується вирішувати мирними способами, закріпленими у ст. 33 Статуту ООН. При цьому легальна дефініція терміна «міжнародна безпека» у цих документах також відсутня. Наприклад, у ст. 1 Статуту ООН йдеться про те, що Організація Об'єднаних Націй покликана «підтримувати міжнародний мир і безпеку з цією метою приймати ефективні колективні заходи для запобігання та усунення загроз миру і придушення актів агресії або інших порушень, і проводити це мирними засобами, у згоді з принципами справедливості і міжнародного права, залагоджування або дозвіл міжнародних суперечок і ситуацій, які можуть привести до порушення миру» [1]. Аналогічні твердження містяться в резолюціях, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН (Декларація про зміцнення міжнародної безпеки) і Радою Безпеки ООН (Резолюція Ради Безпеки ООН № 2118 (2013) про постановку під міжнародний контроль і ліквідації сирійської програми хімічної зброї), а також угодах між державами-членами ООН.

Таким чином, міжнародна безпека являє собою певний стан міжнародних відносин, при якому підтримання миру і безпеки є найважливішою метою.

У доктрині міжнародного права також відсутня загальновизнане визначення даного терміну. Наприклад, М. А. Мунтян вважає, що міжнародна безпека являє собою «стан міжнародних відносин, який виключає порушення загального миру або запобігає загрозі війни, інші форми посягання на існування, суверенітет і незалежний розвиток народів» [2].

Д. М. Проектор пише, що міжнародна безпека – це «стан міжнародних відносин, при якому створюються умови, необхідні для існування і функціонування держав при забезпеченні їх повного суверенітету, політичної та економічної незалежності, можливості відсічі військово-політичному натиску і агресії, їх рівноправних відносин з іншими державами» [3].

А. І. Назарова розглядає термін «міжнародна безпека» як «стан захищеності держав світу і всього світового співтовариства від зовнішніх і у певних випадках внутрішніх загроз, які надають руйнівний вплив на такі інтереси та принципи» [4]. Як світопорядок, в якому створені сприятливі міжнародні умови для вільного розвитку держав та інших суб'єктів міжнародного права, пропонує розглядати аналізовану правову категорію.

А. А. Алексанян, аналізуючи поняття міжнародної безпеки, виділяє наступні властиві їй характерні риси:

- 1) міжнародна безпека являє собою стан міжнародних відносин;
- 2) міжнародна безпека повинна відображати такий стан міжнародних відносин, при якому забезпечується міжнародний мир і що виникли між державами протиріччя (конфлікти) дозволяються за допомогою мирного врегулювання;

3) міжнародна безпека можлива тільки, якщо держави будуть співпрацювати один з одним;

4) всі держави повинні мати можливість в умовах міжнародного правопорядку підтримувати і забезпечувати свою незалежність шляхом встановлення свого суверенітету;

5) забезпечення міжнародної безпеки можливо лише при дотриманні основних принципів і загальновизнаних норм міжнародного права в умовах міжнародного правопорядку [5].

У цілому, розуміння терміна «міжнародна безпека» зводиться до безпеки такого об'єкта, як держава, група держав, союз держав, що підтверджується положеннями міжнародно-правових актів, а також доктриною міжнародного права.

На сьогоднішній день проблема забезпечення безпеки набула характеру міжнародного масштабу. Це обумовлено, перш за все, атмосферою, що склалася у світі. Основним компонентом в області забезпечення міжнародної безпеки є співпраця держав один з одним з метою підтримання миру і безпеки, а також ослаблення міжнародної напруженості і зміцнення міжнародного правопорядку. Але для того, щоб зміцнити міжнародний правопорядок, між державами у процесі їх спілкування між собою повинний бути присутній високий рівень довіри, гарантія безпеки кожного, окремо взятої держави і при цьому будь-які її порушення обов'язково мають бути виключені. Перелік даних умов, або основ безпеки міжнародних відносин базується на певних принципах, закріплених у Статуті ООН і Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співпраці між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй 1970 р., [6]. Саме в цих документах виділені основні засади міжнародної безпеки:

1) суверенна рівність держав. Усі держави, визнані міжнародним співтовариством, мають рівний суверенітет. Тут слід звернути увагу, що всі країни у світі різні за ступенем розвитку в економічній і політичній сферах, а також за ступенем розвитку правової культури і т. д. Однак всі вони мають рівноправність перед міжнародною громадськістю, міжнародними організаціями.

2) Незастосування сили, або загрози сили. Даний принцип встановлює обмеження держав у застосуванні військової сили, для вирішення і лобювання своїх національних інтересів. Відносини між державами характеризується як відносини координації, а не субординації.

3) Мирне вирішення міжнародних суперечок. Незалежно від наявних відмінностей у політичній, економічній і соціальній сферах держави співпрацюють один з одним і з міждержавними організаціями. Якщо між ними у процесі співпраці виникає суперечка, то вони зобов'язані вдатися до вирішення його мирним шляхом. Військовий спосіб вирішення конфлікту заборонений і можливий тільки з дозволу Ради Безпеки ООН. Застосування сили (військове втручання) без резолюції ООН, може розцінюватися як факт агресії однієї держави перед іншим.

4) Територіальна цілісність і недоторканність держави. Згідно з цим принципом одна держава має дотримуватися територіальну цілісність іншої держави. Насильницьке захоплення території іншої держави заборонено.

5) Рівноправність і самовизначення народів. Кожен народ, що проживає в тій чи іншій державі, має право ідентифікувати себе, свою національність. Людина має право розмовляти своєю рідною мовою. Всі народи рівні між собою, і вони здатні самостійно вибирати форму національного самовизначення.

6) Невтручання у внутрішні справи держави. Держава володіє суверенітетом, здійснюючи його через органи державної влади та проводячи внутрішню та зовнішню політику самостійно. Будь-яке втручання з боку інших держав у внутрішні справи іншої держави заборонено. Але необхідно згадати про певні обмеження, які стосуються таких дій держави, які безпосередньо представляють загрозу миру і безпеці. У такому випадку даний принцип не діє, так, відповідно до положень Статуту ООН до таких держав-порушників застосовуються примусові заходи.

7) Сумлінне дотримання взятих на себе міжнародних зобов'язань.

Проаналізувавши поняття «національна безпека» та «міжнародна безпека» можна сказати про те, що вони безпосередньо взаємопов'язані один з одним. Існуюча загроза національній безпеці держави незабаром може перерости в загрозу міжнародну, так як міжнародна безпека складається з суми національних безпеки держав усього світу і кожного по роздільності[7]. Одним з показників, який характеризує ступінь безпеки є стабільність. Відповідно до чого, національна безпека багато в чому залежить від стабільності всієї світової спільноти, від економічних, політичних, соціально-культурних відносин і її обороноздатності. Виниклий конфлікт в межах території однієї держави може перерости в конфлікт міжнародний, в якому вже будуть задіяні інші держави. Як наслідок, така обстановка призводить до підриву цілісності усієї світової спільноти, а, отже, порушується міжнародна безпека.

Безумовно, військовий спосіб - це не варіант вирішення виниклих між державами розбіжностей, даний спосіб навпаки веде тільки до поглиблення проблеми і збільшення її масштабів. Але саме до нього все частіше вдається більшість країн світу.

Забезпечення національної та міжнародної безпеки в сучасних умовах зажадало розширити ці поняття за рамки запобігання війн і збройних конфліктів. Так, збройні конфлікти всередині країн ведуть не тільки до дестабілізації обстановки, але і сприяють розвитку міграційного процесу у світі. Прикладом тому є Європейська міграційна криза, що виникла в результаті збільшення потоку мігрантів з країн Північної Африки, Близького Сходу і Південної Азії у Європейський Союз. Причина кризи - війни і збройні конфлікти, які призвели до порушення сталості в окремих регіонах (громадянська війна в Республіці Ірак, у Сирійській Арабській Республіці; війни в Ісламській Республіці Афганістан, Лівії). У результаті до міграції біженців з цих країн Європа була не готова.

Відсутність грошового забезпечення біженців, відсутність вільного житла для них і ряд інших причин призвели до зростання рівня злочинності у європейських країнах, що безпосередньо призвело до загрози національній безпеці Німеччини, Франції, Бельгії, Великобританії та інших країн Європи. Крім того, проблеми, що ставлять під загрозу безпеку світової спільноти (збільшення запасів зброї масового знищення, міжнародний тероризм, збройні конфлікти, масова бідність у державах, що розвиваються, деградація навколишнього середовища, неконтрольована міграція), тягнуть за собою проблеми глобального характеру, протистояти яким можна лише спільно (колективно) і тим самим, забезпечивши безпеку однієї держави, буде забезпечена безпека всієї світової спільноти або ж навпаки вести суперництво один з одним, підриваючи національну безпеку і, як наслідок, піддаючи загрозі мир усіх країн.

Необхідно, підкреслити, що співпраця держав виражається не тільки у виробленні єдиних правил і стандартів, спрямованих на забезпечення стабільності і розширеного співробітництва в галузі забезпечення міжнародної безпеки, але і у створенні міжнародних органів, покликаних забезпечувати міжнародну безпеку. Такими органами є:

- Організація Об'єднаних Націй,
- Організація Американських держав,
- Організація Африканської єдності,
- Ліга арабських держав,
- Організація Північноатлантичного договору,
- Організація з безпеки і співпраці в Європі,
- Співдружність Незалежних Держав та ін.

Більш того, взаємозв'язок національної та міжнародної безпеки простежується і в такій сфері діяльності держави, як інформаційна. У процесі науково-технологічного розвитку з'явився новий вид війни так звана «непряма» або інформаційна війна. Суть якої полягає в тому, що за допомогою засобів масової інформації у громадян тієї чи іншої держави формується негативне ставлення до органів влади держави, що супроводжувалося конфронтацією і формуванням у масовій свідомості негативних стереотипів. Так, засоби масової інформації за допомогою підтримки опозиції, метою якої є дестабілізація діючої влади, виразом протестних настроїв у суспільстві і т. д. становлять реальну загрозу

національній безпеці. Поступово це тільки розпалює ворожнечу всередині держави і призводить до громадянської війни, тут вже під загрозою знаходиться безпеку країн сусідів.

Ще однією сферою, де найбільш яскраво проявляється взаємозалежність національної і міжнародної безпеки виступає екологічна сфера. Екологічні проблеми, що виникають на території однієї держави, відбивається і на загальній ситуації в усьому світі.

На сьогоднішній день загальновизнаного поняття «міжнародна безпека» ні у міжнародних документах, ні у доктрині міжнародного права не існує. Міжнародно-правові акти акцентують увагу на забезпеченні міжнародної безпеки і закликають держави не здійснювати дій, що становлять загрозу для мирного існування інших держав.

Співвідношення понять «міжнародна безпека» та «національна безпека» будуються за принципом загальне і часткове відповідно. Міжнародна безпека безпосередньо складається з суми національних безпек усіх держав. З метою забезпечення міжнародної безпеки держави співпрацюють один з одним, при цьому виробляють міжнародні документи і створюють органи, що відповідають за забезпечення міжнародної безпеки.

Організація Об'єднаних Націй виділяє шість блоків загроз міжнародній безпеці, якими світ повинен займатися у майбутньому десятилітті: економічні і соціальні загрози, включаючи інфекційні хвороби і екологічну деградацію; міждержавний конфлікт; внутрішній конфлікт, включаючи громадянську війну, геноцид та інші масові звірства; ядерна, радіологічна, хімічна і біологічна зброя; тероризм; транснаціональна організована злочинність [8].

Що ж стосується створення ефективної системи міжнародної безпеки, слід відзначити та проаналізувати основні її напрямки: економічний, політичний та військово-безпековий.

Політична безпека – одна з найактуальніших проблем сучасності, для якої характерні масштабні трансформації, пов'язані з тим, що силові центри світу все з більшою наполегливістю вимагають перебудови міжнародних інститутів з урахуванням власних інтересів, але забувають або нехтують фундаментальні принципи та норми міжнародного права, удаються до практики подвійних стандартів. І як результат – спостерігається грубе порушення країнами НАТО, США – Статуту ООН, інших основоположних основ міжнародного права. Фактично порушуються засади світового порядку, які склалися після Другої Світової війни, підривається авторитет міжнародних організацій та інстанцій, що відповідають за цивілізовану стабільність, за мирне врегулювання політичних конфліктів і готовність до консенсусу.

Серед чинників, які впливатимуть на політичний курс формування системи міжнародної безпеки можна виділити: на глобальному рівні – загроза різкого загострення напруженості між провідними світовими державами; на регіональному рівні – загроза різкого загострення відносин між двома і більш ядерними державами; – загроза виходу ядерної або «порогової» держави з ДНЯО; – загроза передачі критичних технологій або зброї агресивним режимам чи організаціям в обхід існуючих міжнародних режимів нерозповсюдження; на локальному рівні – загрози заяви керівництва «значимих» держав в адресу третіх країн; – відмова від ведення переговорів по врегулюванню конфліктів; – прийняття «жорстких» резолюцій Радою Безпеки ООН; – введення санкцій.

За даними індексу міжнародної безпеки серед чинників, які впливатимуть на економічний напрям формування системи міжнародної безпеки можна виділити: на глобальному рівні – загроза світової економічної кризи; на регіональному рівні – загроза різкого падіння індексів ділової активності (біржових котирувань) на основних світових біржах; – загроза різкого зростання цін на енергоносії; – загроза виникнення кризи в основних галузях промисловості провідних країн; на локальному рівні – різкі коливання цін на енергоносії; – прояв кризисних явищ в економіці основних країн; – падіння курсу основних світових валют; – інші значимі кризисні явища [9].

Третім напрямом у створенні ефективної системи міжнародної безпеки виступає військовий, який пов'язаний з рядом проблем: тероризм, загроза поширення ядерної зброї, внутрішні військові конфлікти, загрози інформаційної безпеки та використання штучного інтелекту як чинника військової політики. Сьогодні потенціал штучного інтелекту до кінця не розкрито, але його вже зараз називають «новою силою». Очікується, що такі технології

дозволять зміцнити національну і міжнародну безпеку, наростити ефективність багатьох секторів економіки, підвищити рівень добробуту населення.

Висновки. Система міжнародної безпеки у сучасну епоху покликана вирішити мирним шляхом екзистенційні цивілізаційні протиріччя, що виникли в результаті структурної та інституційної світової кризи. Для України найбільш дієвим у плані безпеки з'явиться союз з найбільш розвиненими країнами Європи (Німеччина та Франція), який буде будуватися на економічній основі, а також подальше вдосконалення європейських зв'язків.

Формується новий формат системи міжнародної безпеки, коли зростає роль недержавних приватних структур. Міжнародна безпека забезпечується конкретною діяльністю міжнародних акторів, виступаючи в якості політичного процесу, і може бути визначена як результат розумної і виваженої політики, що сприяє формуванню ефективних гарантій миру і запобігання новій світової війни.

В умовах трансформації системи міжнародних відносин і для забезпечення функціонування ефективної системи міжнародної безпеки необхідно брати до уваги політичний, економічний та військовий напрями її забезпечення, які знаходяться під впливом глобалізаційних та інформаційних процесів. Отже, сучасна система міжнародної безпеки залежить від забезпечення інформаційної безпеки, і в умовах технічного прогресу ця залежність зростатиме.

Аннотация. Проблема международной безопасности является одной из центральных в теории и практике международных отношений и государственного управления, поскольку с ней связан практически любой вопрос международной политики. Для современных процессов типично усложнение технологических, политических, денежных взаимосвязей в социально-экономических системах. Они определяют все более трудно прогнозируемые новые комбинации параметров рисков и угроз, а также масштабы их последствий. Это обуславливает актуальность анализа современной системы международной безопасности.

Ключевые слова: международные отношения, международная безопасность, национальная безопасность, сотрудничество государств, суверенитет, внутренние и внешние угрозы.

Abstract. The problem of international security is one of the central in theory and practice of internationals and statesmen, because it is associated with almost any issue of international politics. Modern processes and phenomena are characterized by the complexity of technological, political, financial relationships in socio-economic systems. They identify increasingly unpredictable new combinations of risk parameters and the extent of their consequences. This determines the relevance of the analysis of the modern system of international security.

Key words: international relations, international security, national security, cooperation of states, sovereignty, internal and external threats.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Резолюція Ради Безпеки ООН № 2118 (2013) про постановку під міжнародний контроль і ліквідації сирійської програми хімічної зброї (Прийнята на засіданні Ради Безпеки ООН 27 вересня 2013). *Організація Об'єднаних Націй* [сайт]. URL: <https://documentsdssny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/489/25/PDF/>
2. Мунтян М. А. Основи теорії міжнародних відносин. *Textbooks.Studio: електронна бібліотека*. URL: <https://textbooks.studio/uchebnikmejdunarodnieotnosheniya/mejdunarodnyie-otnosheniya-kak-yavlenie.htm>.
3. Проектор Д. М. Проблеми військової розрядки. М., 1984. С. 41.
4. Назарова А. І. Теоретичні питання забезпечення міжнародної безпеки. *Науковий журнал «Молодий науковець»*. 2014. № 4. С. 859–861.
5. Алексанян А. А. Структура понять національної та міжнародної безпеки: загальні риси і розходження. *Право. Журнал Вищої школи економіки*. 2012. № 4. С. 126–133.
6. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (Прийнята 24 жовтня 1970 Резолюцією 2625 (XXV) на 1883 ем пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН). Резолюції, прийняті Генеральною Асамблеєю на двадцять п'ятої сесії. 15 вересня – 17 грудня 1970 року Генеральна Асамблея. Офіційні звіти. двадцять п'ята сесія. Нью-Йорк: Організація Об'єднаних Націй, 1971. С. 151–155.
7. Доповідь Організації Об'єднаних Націй «Дослідження концепції безпеки» А / 40/553. *Організація Об'єднаних Націй* [сайт]. URL: <http://www.un.org/ru/ga/40/docs/40res.shtml> (дата доступу 22.10.2017).
8. Более безопасный мир: наша общая ответственность. Доклад Группы высокого уровня по угрозам, вызовам и переменам. ООН. 2004. URL: <http://www.un.org/russian/secureworld/part1.htm>.